

Dr. Hódi Sándor

A magyar kisebbségpolitika bukása

Az 1997-es szerbiai választások tanulságai

Tények, számok

Az 1997-es szeptemberi választások előtt Szerbiát gondosan 29 választókörzetre osztották. A 29 választókörzetben összesen 9 827 szavazóhelyet jelöltek ki a köztársaság területén bejegyzett 7 208 555 szavazópolgár részére. A parlamenti képviselők megválasztása részarányos választás alapján történt. A szerb ellenzéki pártok egy része bojkottálta a választásokat, ennek ellenére összesen 97 politikai párt, koalíció és polgárok csoportja indult a választásokon, amelyek 348 választói listát adtak át. A 250 képviselői helyre végül 2 547 jelölt pályázott. A köztársasági képviselők megválasztásával egy időben írták ki a köztársaságielnök-választást is. Szerbia elnöki posztjára 17-en pályáztak. A magyar pártok közül a VMDK állított köztársaságielnök-jelöltet dr. Páll Sándor személyében, aki azonban a jelölése körüli szabálytalanságok miatt később visszalépett.

Magyar érdekeltségek

A 29 szerbiai választókörzet közül a magyarok mindössze két vajdasági körzetben: a nagybecskerekiben és a szabadkaiban körzetben élnek számottevően, de csak az utóbbiban alkotnak relatív többséget. Három másik körzetben: a zomboriban, pancsovaiban és az újvidékiben is találhatók szórányban magyarok, létszámuk azonban a köztársasági választások szempontjából elhanyagolható.

A szerbiai parlamenti választásokon hat magyar párt indult.¹ A hat magyar párton kívül a magyarok lakta két körzetben további 12 szerb párt állított magyar nemzetiségű jelölteket.² A vajdasági magyarság érdeke azt kívánta volna, hogy a magyar pártok közös listát állítsanak. A koalíciós tárgyalások azonban dugába dőltek, pontosabban el sem kezdődtek. Nem csak a hatpárti szövetség nem jött létre, de egyetlen, magát magyarnak nevező pártnak sem sikerült bármely másik, magát magyaroknak nevező párttal bármiféle megállapodásra jutnia. Így aztán az ún. „magyar pártok” mind önállóan, egymás ellenében, sőt egymás engesztelhetetlen ellenségeként indultak a választáson.

Az önérdékű, egymással hadakozó politikai szektárok – talán megérezve a magyar választópolgárok távolmaradásának a veszélyét – választási kampányukat arra építették, hogy megpróbálták dramatizálni, sorsformáló eseménynek, a magyarság „élethalálharcának” feltüntetni a szerb parlament 250 képviselőjének megválasztásáért folyó ízetlen politikai színjátékot. A magyar választópolgárok azonban józanul látták a helyzetet: tisztában voltak vele, hogy a választásoktól nem várható semmiféle változás a szerbiai politikai színtéren, ahogyan nem voltak kétségeik afelől sem, hogy kit és mit képviselnek azok, akik a magyarság „élethalálharcát” emlegetik. És a vajdasági magyarok mindkettőre határozott NEM-mel szavaztak: mind a tét nélküli szerbiai választásokra, mind pedig a magyar pártvezérek szemforgató képmutatására – és otthon maradtak.

Részvételi arány

Igaz, egyébként is minden eddigi választások közül az idén volt a legtömegesebb a szavazópolgárok távolmaradása. Hivatalos adatok szerint a Szerbia területén bejegyzett választópolgároknak a 42,5 százaléka nem vett részt a választáson. A szerb ellenzéki pártok szerint a hatalmon levő Szerbiai Szocialista Párt felkerekítette a választási eredményeket, egyébként az elnökválasztáshoz hasonlóan a köztársasági parlamenti választásokat is sikertelennek kellett volna nyilvánítania.

A koszovói albánok a szerbiai parlamenti és elnökválasztásokat, ha lehet, az eddiginél is nagyobb érdektelenséggel szemlélték. Az albán választópolgárok pártjaik felhívására évek óta nem vesznek részt a választásokon. És ebben a magatartásukban annyira egységesek, hogy szerb hatalom ez alkalommal sem tudott egyetlen albán jelöltet sem találni a szerb parlamentbe!

Figyeljünk csak! A kétmillió albán között egy sem akadt, aki vállalta volna, hogy szerb pártok színeiben induljon. Nem így a magyarok! A koszovói albánokkal ellentétben a vajdasági magyarok a politikában mindenre kaphatóak, nemzeti hovatartozásuk nem kötelezi őket semmire. Ott találni őket minden szerb pártban, legfőképpen a hatalmi pártkoalícióban.

A magyar politikai székértáborok rivalizálása és mocskolódása mellett bizonyára ez a gerinctelen magatartás is hozzájárult a vajdasági magyar választópolgár elutasító magatartásához. És vajon rossz néven vehető-e tőle, ha abban az áldatlan helyzetben, amelyben él, rosszallja az erőknél ezt a példátlan szétforgácsolódását? A választásokon való részvétel a magyar választópolgárok részéről eddig is évről évre egyre kedvezőtlenebb volt. De most első ízben történt meg, hogy a választások napján a többség otthon maradt, bojkottálta a választásokat.

A választási eredmények elemzése alapján a szerbek adtak hírt először arról, hogy azokban a környezetekben, amelyekben nagyszámú magyar nemzetiségű polgár él, igen alacsony volt a részvételi arány. Csantavéren például a bejegyzett polgároknak csupán a 43 százaléka szavazott, Adán 45, Bácsszőlősen 47, de voltak olyan települések, ahol a lakosoknak csak 37 százaléka voksolt.³ A magukat magyarnak nevező pártok közben kivétel nélkül mind arról számoltak be, hogy elégedettek a választásokkal.

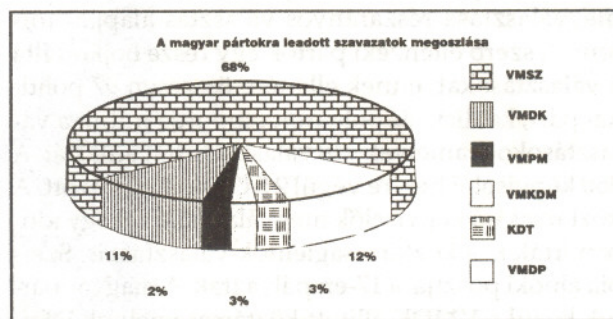
A kisebbségi lélek torzulásai

A magyar választópolgárok elvárása, akarata, csüggedése és csendes bojkottja – ellentétben a kosovói albánokkal – nem befolyásolja sem a magyar pártok politikáját, sem a szerb hatalmi pártok kegyeit kereső magyar nemzetiségű politikai káderek magatartását. A hatalmi és érvényesülési vágytól fűtve, ezek a zömükben régi pártkáderek, kevés kivételtől eltekintve egyszerűen nem képesek a magyar szempontot mérlegelni és felvállalni, ellenben ott vannak mindenütt, ahol a nemzeti ügyből, pontosabban annak elárulásából meg lehet élni, karriert lehet csinálni. Politikai szerepük abban rejlik, hogy papagájként ismételtetik az elnyomó hatalom fülének kedves szöveget: nevezetesen, hogy nemzetiségi kérdés nincs, a kisebbségek elégedettek, jogaik az európai átlagon felüliek... „Mi vajdasági magyarok, a legmagasabb európai mércével összhangban, teljes jogegyenlőségben élünk. Olyan jogegyenlőségben, amiről az egész világ példát vehet.” – nyilatkozta például a választásokat megelőzően az egyik legsikeresebb magyar, Mihály Kertes népképviselő, a Szövetségi Vámigazgatóság főnöke, a Dnevni telegrafnak adott interjújában.⁴

Mit lehet ehhez hozzátenni? Tudomásul kell venni, hogy az állandó védekezésben eltorzul az emberi lélek. Sokan úgy vélik, hogy meghajlott emberi tartással, a magyar érdekek feladásával, mi több, annak elárulásával lehet igazán eredményesnek lenni és boldogulni. És ezek az eltorzult lelkek – néhány év kivárás után – most tömegesen megjelentek a politikai színtéren.

Választási eredmények

A magyar pártok a választásokon a lehetséges mintegy 230 ezerből hozzávetőlegesen 90 ezer szavazatot kaptak. A VMSZ 50 960 szavazattal, a szavazatok 1,23%-ával négy képviselői helyet szerzett. Az Ágoston-féle VMDP 16 974 szavazatot kapott (a szavazatok 0,41%-át), a dr. Páll Sándor-féle VMDK 16 802 szavazatot (ez a szavazatok szintén 0,41%-a). A többi magyar párt két-kétezernyi szavazatot gyűjtött össze. A választásokon részt vett hat magyar párt közül öt nem kapott annyi szavazatot, hogy képviselője legyen a szerb parlamentben. A vajdasági magyar pártok közül csak a VMSZ lesz jelen a parlamentben.

A szavazatok megoszlását talán a zentai és az adai példa szemlélteti legjobban. A zentai községben a választópolgároknak a fele vett részt a választásokon. Az érvényes szavazatok 49,9 százalékát a VMSZ kapta meg. A többi öt magyar párt összesen 17,5 százalékát szerezte meg a szavazatoknak. A Kereszténydemokrata Tömörülés (amelynek Zentán van a székhelye) 7, a Vajdasági Magyar Demokrata Pártra (Ágoston) nem egészen 5, a VMDK-ra (dr. Páll) 4,5 százalék szavazott.⁵ A Szerbiai Szocialista Párt 10 százalékkal a második helyen végzett. A Vajdasági koalíció 8 százalékkal, a harmadik helyen. A Szerb Radikális Párt 7 százalékot ért el. A szerb pártok tehát egy csaknem színmagyar környezetben jobban szerepeltek az öt magyar párt bármelyikénél.

Adán a választópolgároknak a 45 százaléka élt alkotmányos lehetőségével.⁶ A legtöbb szavazatot (42%-ot) Adán is a VMSZ kapta. A többi magyar párt gyengén szerepelt: az öt párt együttesen a szavazatok 19 százalékát szerezte meg. A VMDP-re (Ágoston) 7,32, a VMDK-ra (Páll Sándor) 6,20, a KDT-re (Tóth Horti Gábor) 2,90, a VMPM-re (Böröcz József) 1,91, a VMKDM-ra (Papp Ferenc) 0,91 százalék szavazott. A Szerbiai Szocialista Párt (a második helyen 11,34 százalékkal) és a Vajdasági Koalíció (harmadik helyen 9,20 százalékkal) Adán is megelőzték az öt magyar pártot.

A magyar pártokra leadott szavazatok számának megoszlása a szabadkai és a nagybecskereki körzetben

	VMSZ	VMDK	VMDP	VMPM	VMKDM	KDT
Szabadkai körzet	26122	2217	3126	0	1066	296
Becskereki körzet	24838	6846	5363	2181	809	1475
Együtt	50960	9063	8489	2181	1877	1771

Szerbiai helyzet

A 250 képviselői hely közül 110 mandátum a baloldali koalícióé, 82 radikálisoké, 45 a szerb Megújodásé, 4 a Vajdasági koalícióé, 4 a VMSZ-é, 3 a szandzsáki muzulmánoké, a többi mandátum különböző kisebb pártoké lett. Szerbia-szerthe, de különösen Vajdaságban drasztikusan csökkent azoknak a száma, akik a SZSZP-re, vagy a Megújodási Mozgalmra szavaztak. A Vajdasági koalíció népszerűsége viszont nőtt, és a VMSZ mellett releváns politikai erőt képvisel Vajdaságban. Hadd jegyezzük meg: ez utóbbi két párt között nem volt versengés: a VMSZ csak két körzetben állított jelölteket, a többit átengedte a Vajdasági koalíciónak.⁷

Kellemetlen meglepetést okozott a radikálisok előretörése. A SZRP 82 képviselői helyett szerzett, míg korábban 39-en ültek a parlamentben. A radikálisok száma tehát megduplázódott, míg a baloldali koalíció, amely három pártból állt össze, mindössze 110 képviselői mandátumot szerzett. A csetnik vajda, Vojislav Šešelj, aki kis híján Szerbia elnöke lett, úgy nyilatkozott a német televíziónak, hogy tervbe vette: Németország Szerbia közvetlen nyugati szomszédja lesz.⁸

A csetnikek választási győzelme arra utal, hogy a múltba való visszazuhanás tovább tart Szerbiában. A nép ugyan kezdi megelégedni a növekvő nyomort és kilátástalanságot, észjárása és érzelmei azonban nem a demokratikus változások, hanem a fasizmus irányába viszik el. Az a tény, hogy a szerb radikális vezér bizonyult a legsikeresebb elnökjelöltnek a választásokon, nagy riadalmat keltett a szerbek egy részének a körében is. „A szerb választópolgárok ismét az agresszív nacionalista, sovíniszta nagyszerb politikát támogatták, amely véres harcokat szított a volt Jugoszláviában, szörnyű etnikai tisztogatásokat hajtott végre, és Koszovót már hét éve klasszikus megszállás alatt tartja” – jelentette ki Dragoljub Mićunović, a Demokratikus Centrum elnöke.⁹ Vidosav Stevanović író a Liberation című francia lapnak nyilatkozva még élesebben fogalmazott. Vojislav Šešelj győzelme szerint arra utal, hogy a gazdaságilag tönkrement, háborút veszített,

a világtól elzárt Szerbiában a válság könnyen polgárháborúba torkollhat.¹⁰

Az igazi gondot persze az jelenti, hogy Miloševićen kívül nincs olyan politikai erő, amely képes lenne felvenni a harcot a fenyegető fasizmussal szemben. A téli tüntetések nagy reményeket keltettek, hogy a változásokat követelő emberek elégedetlenségét az ellenzéki pártoknak sikerül előnyükre fordítani, sikerül gazdasági és politikai programokba foglalni. Sajnos, rá kellett jönni, nem csak a hatalom, az ellenzék sem akarja a változásokat: a rendszerváltást, az ország decentralizálását, a kisebbségi kérdés megoldását, a világba vezető utak megnyitását.

A Szerbia vakvágányon való vesztéglésének további oka lehet a maradék Jugoszlávia szétesésétől való félelem is. A nacionalizmustól fűtött szerbek csak olyan politikában bíznak, amely felesküdtött arra, hogy elűzi az idegeneket, eltiporja a szeparatista törekvéseket. (Az albánok ismét tüntetnek). Ez a félelem megszilárdítja a kemény kéz uralma iránti vágyakozást. De nem mellékes a változásoktól való félelem sem. Az emberek, bármilyen rosszul is élnek, attól tartanak, hogy még rosszabb is lehet.¹¹

Kisebbségi „távlatok”

Šešelj előretörésének más, számunkra való üzenete is van. Azok, akik Šešeljre szavaztak, mind úgy vélekednek, hogy a kisebbségek túl nagy jogokkal rendelkeznek. „Véleményük szerint a nemzeti kisebbségek megbízhatatlanok, és a szerb Vajdaság csak akkor érezheti magát biztonságban magát, ha a kisebbségek végleg felfogják, hogy végérvényesen és megváltoztathatatlanul szerb területről van szó.”¹² Ennek biztosítékát pedig a csetnik vajdában látják.

Milyen esélyeink kínálóznak ezeknek az időknak a túlélésére? Mi magyarok abban a hitben élünk és élünk, hogy „a többségi fölényt ellensúlyozhatjuk jó szándékunkkal, a humánummal, verssel, irodalommal, művészettel, folklórral...”¹³ Milyen naivitás. Különösen egy olyan mentalitású világban, amelyben a vajdasági magyarság él. A műveltség, a belátásra, a humánusra alapozni azoknak a részéről, akiknek az óriási többsége nem megy színházba, könyvet nem olvas, nem jár templomba, csaknem fele írástudatlan. Az egyszerű szerb embernek a tévé az egyetlen szenvedélye, a képernyőről viszont egyfolytában hazudnak neki. Arra biztatják, hogy bizalmatlan és türelmetlen legyen más nemzetekkel és vallásokkal szemben. Arra tanítják, hogy mindig neki van igaza, amíg a tévére és a Vézérre hallgat. Hiába a magyarok, vagy más kisebbségek részéről az állandó védekezés, a lapulás, a fal mellett járás, hiába a görbült emberi tartás, az egy-

szerű szerb ember ennek ellenére bűnösöket és ellenséget lát maga körül, bűnösöket és ellenséget lát bennünk. Annyit hazudtak neki, és hazudnak folyamatosan neki, hogy képtelen az igazságot a hazugságtól megkülönböztetni. Nem csak a kisebbségekre haragszik, hanem mindenre és mindenki-re a világon. Haragszik a demokrácia szószólóira, mert nem érti, nem látja semmi értelmét többpártrendszernek. Haragszik felvilágosult, értelmes honfitársaira, mert olyasmiről szónokolnak neki, amiről hallani sem akar: hogy becsapott, jogfosztott, távlattalan, s maga is felelős azért, amiért most ínségben él és rongyokban jár. Gyűlöli a németeket, az amerikaiakat, még inkább az EBESZ-t, az Európai Uniót, az ENSZ-et, a Vatikánt, mert úgy gondolja, hogy ezek voltak azok, akik összeesküdtek a szerbek ellen.

A hatalom és a radikálisok ezekhez az emberekhez fordulnak. Többségükben ezek az emberek vettek részt a választásokon. Šešelj előretörésének titka abban rejlik, hogy rálicitál a hatalomra: hazugságaival, uszításával megpróbálja lépre csalni azokat, akik erőtlenné, tehetetlennek tartják a jelenlegi hatalmat. Šešelj demagóg módon mindent megígér (nem kerül neki semmibe): szociális igazságot, teljes foglalkoztatottságot, egyforma fizetést, biztos nyugdíjat. És ami a legfontosabb, Szerbia megtisztítását mindenféle kisebbségi szakadártól.

Van-e még értelme a kisebbségpolitikának?

Tekintettel arra, hogy a vajdasági magyarság több mint hatvan százaléka nem vett részt a választásokon, többen úgy vélekednek, hogy a választásokat magyar részről eredménytelennek kell tekinteni.¹⁴ Tény, hogy a 230 ezer magyar szavazópolgárnak mindössze 35 százaléka adta le a voksát. A magyarság csaknem kétharmadának a távolmaradása a választásokról ugyanakkor mégis határozott választás volt: nem kérnek a magyar kisebbségpolitikából.

Azok, akik megunták az öncélú politizálást, a koncon való marakodást, határozott NEM-et mondtak a nevükben történő politikára. „Ha nem ér semmit az együttműködést szorgalmazó szép szó, jön a csendes bojkott.”¹⁵ – írja a Magyar Szó újságírója. És igaza van. Ahogyan igaza van egy másik újságírónak is, aki még sarkítottabban fogalmaz: a vajdasági magyarság sértődött csalódottságában egyszerűen hátat fordított azoknak, akik politikai képviselőit vállalkoztak.¹⁶

Hol van az az idő, amikor a VMDK 141 000 szavazattal 9 képviselői helyett szerzett (1992), és a harmadik pártként sorakozott fel Szerbiában a szocialisták és a Szerb Megújulás mögött a szerb par-

lamentben? Öt év alatt ötvenezer választópolgárral kevesebb szavazott a magyar kisebbségpolitikára. Tulajdonképpen „a VMSZ sem jegyezhet nagy győzelmet – írja a Magyar Szó kommentátora – Csúpan annyit, hogy ott van a parlamentben, hogy maga mögött tudhatja a választók bizonyos (de nem túl nagy) hányadát.”¹⁷ A magyar pártok közötti megmérettetésben a VMSZ győzött, ténylegesen azonban veszített. A tavalyi szövetségi választásokhoz viszonyítva több mint 31 ezer szavazattal kapott kevesebbet,¹⁸ ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy a támogatottsága több mint harminc százalékkal csökkent. Nagyobb gondot jelent ennél, hogy közvetlenül a választásokat megelőzően a Kereszténydemokrata Tömörülés kizárásával a VMSZ is az osztódás útjára lépett és elvesztette a vajdasági magyarságot átfogó nemzeti jellegét. A párt jelenlegi vezetése a szabadkai volt reformkommunisták kezébe került, aminek a következményeit még csak ezután látjuk meg.

A magyar pártok politikai bukása kapcsán többen beigazolódni látják korábbi álláspontjukat, miszerint elhibázott lépés volt a nemzeti alapon történő politikai szerveződés. „Sokkal talajközelibb politikára van itt szükség – mondják –, ami eredményt hoz, akár az iskolák, akár a sajtónk vagy akár az utaink, a víz- és gázvezetékeink ügyében. És amely munkát szavatol...”¹⁹ A kritika abban a vonatkozásban jogos, hogy a kisebbségpolitikát illetően alapos szemlélet (és vezetőség) váltásra van szükség. A vajdasági magyarság elutasító álláspontját ebben a vonatkozásban nem lehet figyelmen kívül hagyni. Naivitás lenne azonban azt hinni, hogy „talajközelibb politikával” (a kisebbségi érdekvédelem leszűkítésével és feladásával) enyhíteni lehetett volna a magyar lakosság szociális gondjain, hogy gazdasági, oktatásügyi, kulturális és egészségügyi téren eredményt lehetett volna elérni.

Akik változatlanul elégedettek

Bár a választásokat követően a közvélemény hangja több mint figyelmeztető, ennek azonban a kisebbségi magyar pártéletre nézve semmiféle foganatja nincsen. Mert mi történik? Amíg a vajdasági magyar közvélemény azt fontolgatja, hogy van-e egyáltalán értelme és létjogosultsága még magyar kisebbségpolitikának, maguk a bukott magyar pártok elégedettek a választási eredményekkel, s azt a látszatot igyekeznek kelteni, hogy tulajdonképpen győztek. A katasztrofális vereség ellenére egy sem küszködik közülük a kiutaltság kényszerképzetével, holott ez lenne természetes. Vajon ki érti ezt?²⁰

Az egykori VMDK maradványaiból összevakolt párt például, amelyik mindössze 0,41 százalékát szerezte meg a szavazatoknak, szemrebbenés nél-

kül „a jövő pártjának” nevezi magát a sajtóban. Annak dacára, hogy Ágoston szavazótábora (ti. az ő pártjáról van szó) az elmúlt évek során 141 ezer-ről 16 974-re morzsolódott. A számok kérelmelhetetlen logikája szerint ez azt jelenti, hogy nemhogy új híveket nem képes megszerezni, de egykori támogatóinak a 88 százaléka is hátat fordított neki. Honnan hát a derűlátás, a „jövő pártjára” vonatkozó nagyképi példalózás? Miféle önismerettel és helyzetismerettel rendelkeznek nálunk a politikusok?²¹ Hát ilyenekkel.

A vajdasági magyarság, tisztában van vele, hogy a sikeres kisebbségpolitikához szoros szövetségre, az erők egyesítésére lenne szükségünk. Helyette éppen hogy felmorzsolódott, darabjaira hullott a kisebbségi érdekszerveződés. Ha a sokasodó kisebbségi magyar pártok megengedhetik maguknak azt a fényűzést, hogy fittyet hányjanak mindenre, hogy a választópolgárok akarától független életet éljenek, akkor itt a kisebbségpolitika nevében valami más történik. A politikai életben egy virtuális valóság jött létre, amelynek semmi köze a mindennapi élethez és a valós kisebbségi kérdésekhez. Lehet persze pártokat játszani, különböző pártok nevében a sajtóban nyilatkozgatni, lehet egymást sározni, lehet állásfoglalásokat megfogalmazni, lehet úgy tenni, mintha történné valami, ez azonban a dolgok állásán mit sem változtat. A magyar kisebbségvédő pártpolitika megbukott, szertefoszlott, beolvadt a szerbiai pártéletbe.

Magyar átok?

Túlságosan leegyszerűsíténénk a dolgokat, ha a kisebbségpolitika bukásának az okát kizárólag, vagy elsősorban a széthúzással, a vajdasági magyar pártelit megosztottságával magyaráznánk. Ez az értelmezési keret nem vezet el bennünket a dolgok magyarázatához. Korántsem biztos ugyanis, hogy a vajdasági magyar pártelit nem racionális módon viselkedik, abban az értelemben, hogy az önértékében álló célok eléréséhez a leghatékonyabbnak vélt eszközöket veszi igénybe. Az emberek és szervezeteik tagjai általában azt a megoldást választják, amely adott körülmények között a legkevesebb ráfordítással, a legjobb eredményt ígéri. Valószínűleg arról van szó, hogy – éppen a körülmények folytán – a kisebbségpolitikában észrevétlenül megváltozott a cél. Alapvetően már nem a kisebbségi érdekvédelemre irányul, hanem – a politika természetének megfelelően – a hatalom morzsáinak a megszerzésére, ami adott esetben akár ellentétben állhat a kisebbségi érdekvédelemmel. A politikusok persze ritkán fedik fel világosan, hogy mit, miért cselekszenek, afelől azonban bizonyosak lehetünk, hogy hatalmi aspirációknál fogva önértékeik vezetik

őket. A racionális viselkedés normáit alkalmazva arra kell tehát gondolnunk, hogy a kisebbségi érdekvédelem azért esett a politika áldozatául, mert a kisebbségek ügye a dolgok állása szerint most bukásra van ítélve: rengeteg ráfordítás és kockázat ellenére sem kecsegtet semmiféle sikerrel.

Félő, hogy a megosztottságnál sokkal súlyosabb gondok szakadtak ránk: az eredménytelen küzdelem miatti meghasonlottság, a szerepzavar, az eredetileg megfogalmazott célok folyamatos feladása. Azt is mondhatnánk, hogy egy politika átlényegülésének lehetünk a tanúi: a nemzeti indíttatású kisebbségi érdekvédelmi törekvést felváltotta az állampolgári jogalapon szerveződő napi politika.

Nem véletlen, hogy a magukat magyarnak nevezett pártok egyikét sem érdekli igazán magának a vajdasági magyar entitásnak a jövője, sorsa. Egyik sem meri nyíltan és következetesen felvállalni például területi autonómia ügyét, az önrendelkezési elv egyéb megoldási lehetőségeiről nem is szólva. Ezek hosszú távú célok, az emberi indítékok és célok azonban ennél sokkal racionálisabbak és gyakorlatiasabbak. Aki képviselő vagy polgármester akar lenni, annak a balkáni valósághoz kell igazodnia, márpedig itt minden politikai propaganda az alaptalan ígéretéseken, az üres szólamokon alapszik.²² Hogy ez a vajdasági magyarság számára nehezen eladható portéka? Ez legyen az ő gondja.

De a kisebbségpolitikában nemcsak a cél mosódott el és a jövőkép vált ködössé. A hazudozó, köpönyegforgató magyar nemzetiségű politikusok is hitelüket veszítették. A pártok tele régi kommunista káderekkel, besúgókkal, kisszerű törtető embekekkel, akik összemosva saját érdekeiket a kisebbségvédelemmel, kíméletlenül letapostak mindenkit maguk körül. Ezek az eszelős martalócok megutáltatták és elviselhetetlenné tették a politikát a tisztességes emberek számára, akik elborzadva vonultak vissza magánéletükbe. A csalárd politikáért, a szellemi és morális rombolásért persze súlyos árat kell fizetni. A választási eredményekből ítélve a vajdasági magyarság többsége nem igényli a magyar pártok létezését. Felőlük a szerb szocialisták vagy a csetnikek is beültethetnek listájukról néhány díszmagyart a parlamentbe, hangadók ők is lehetnek, nem is feltétlenül rosszabbak emezeknél.

Hogyan tovább?

A kor követelményeinek megfelelően az 1989-es társadalmi változásokkal létrejött a kisebbségek politikai érdekképviselési struktúrája, amely később – súlyos konfliktusokkal kísérvé – politikai pártok formáját öltötte. Az önszerveződés kezdeti lendületének, erejének, vonzásának az egyik magyarázata az lehetett, hogy a magyar érdekképviselés

nem kívánt különleges hitvallást, szolidaritást, érdekazonosságot, politikai meggyőződést senkitől sem. A szervezet nyitott volt, átjárható, elhagyni és visszatérni lehetett, anélkül, hogy ezt bárki számon kérte volna bárkitől. Sokszínűség, politikai pluralizmus, az egyidejű szellemi és politikai tevékenység jellemezte, ennek következtében elsőprő erővel rendelkezett. Olyannyira, hogy maga Slobodan Milošević államelnök is szükségesnek látta, hogy találkozzon a magyarság vezetőivel.

Az önszerveződésnek ezt a nyitottságát, tömegmozgalom jellegét a pártosodás szüntette meg. A párttá szerveződés következtében a szervezeten belül különböző politikai-hatalmi struktúrák jöttek létre, amelyek a többpártrendszer vonatkozásában lehet, hogy előrelépést jelentettek, hiszen hatféle párt jött belőlük létre, a kisebbségi érdekképviselő szempontjából azonban tényleges alternatívát nem jelentettek.

Ideje volna felismernünk, hogy a pártok hatalmi logikája alkalmatlan a társadalmi problémák, köztük a kisebbségvédelem hatékony kezelésére. Tudomásul kell vennünk, hogy a kisebbségi önszerveződés egy szakasza lezárult. Megtapasztaltuk a pártosodást, ideig-óráig részesei voltunk a bontakozó demokráciának, a választásokon való részvétellel kapcsolatosan reménykedtünk, hogy egyszer majd a mérleg nyelve leszünk és a szerb hatalommal szemben alku pozícióba kerülünk. Nem így történt, s egyre inkább hiú ábrándnak bizonyul mindez. És minthogy a kisebbségpolitika a hosszú évek során nem volt képes látható eredményeket felmutatni, ez csalódást okozott az emberekben. A csalódást csak növelte a morális lezúllás, az egykori kommunisták pártéletbe való visszatérése.

Természetesen nem feledkezhetünk meg arról, hogy hol élünk. Szerbiában még nem következett be a szocialista társadalomszerkezet szétesése. Pi-acgazdaság kialakulásáról és a ráépülő új gazdasági-társadalmi szerkezet kialakulásáról pláne nem beszélhetünk. Ebben az országban, amely sokkal keményebb rendőrállam, mint amilyen volt a kommunista évtizedekben, természetesen a kisebbségi önszerveződés politikai keretei sem alakulhattak ki véglegesen. Egyelőre azt látni, hogy a szerbiai válsághelyzet elhúzódása, valamint a politikai önszerveződés belső buktatói miatt a magyar pártok elvesztették kapcsolataikat a tömegekkel, nem tudnak megfelelni sem a magyar választópolgárok elvárásainak, sem az átmeneti helyzet kihívásainak.

Kérdés, hogy mi történik ezután? A pártok „átlényegülését” követően létre lehet-e hozni újfent egy átfogó egységes magyar kisebbségi érdekszervezetet, vagy lemondanak az emberek a társadalmi önszerveződésről és teljes egészében visszavonulnak a magánéletbe? Nos, úgy tűnik, hogy jelenleg ez

utóbbi történik. A vajdasági magyarok további szerveződés helyett megpróbálnak egyéni és családi túlélési stratégiákat kialakítani. Visszavonulnak a legszűkebb privát szférába és a szerb állam által kevésbé ellenőrizhető területeken próbálnak meg boldogulni.²³

Bizonyára nem ez a helyes megoldás. Át kellene gondolnunk, hogyan lehetne egy kettős érdekképviselési rendszert kidolgozni: az egyiket állampolgári jogon, a másikat nemzeti alapon. A magyar pártokat tehermentesíteni kellene azoktól a nemzeti elvárásoktól, amelyek eleve esélytelenné teszik őket a szerbiai politikai harcokban. Mozgási és cselekvési lehetőségeiket a helyi önkormányzatok szintjén kellene hasznosítani. Az átfogó nemzeti érdekek képviseletére pedig újjá kellene szervezni a pártok fölött álló egységes érdekszervezetet, amely belső választások révén tenne szert legitimitásra és függetlenségre.

Szellemi megújulás

A nemzeti közösséghez való tartozás igénye elemi erővel van jelen az emberekben, ez az igény azonban nem tud igazán szellemi erővé válni és politikai tőkévé kovácsolódni. Ennek az okát – egyebek mellett – az értelmiség közéleti szerepvállalásának a hiányában, illetve a vajdasági magyarság szellemi életének az elsivárosodásában kell keresnünk.

Szomorú kimondani, de az elmúlt évek politikai csatározásai közepette nemcsak a politika vált amorálissá, hanem a vajdasági magyarság szellemi élete is teljesen leromlott. Nincs olyan szellemi értékrend, amit mindannyian magunkénak vallanánk. Ahhoz, hogy ez a helyzet megváltozzon új intézményeket kell létrehozni, új értékrendet kell kialakítanunk.

Meggyőződésem szerint, az esetleges kedvező magyarországi változások hátszelével, új építkezéshez kellene fogunk. Felesleges dramatizálni az egymástól ilyen okok miatt elkülönülő értelmiségi csoportok és politikai szekértáborok szellemi különállását. Nem kell feleslegesen vesződni a falak bontásával. Leomlanak azok maguktól is, ha a vajdasági magyarság körében ismét összeáll annyi szellemi és anyagi erő, amely alapján gazdagító, gyarapító a magyar közösség számára. Hangsúlyozni szeretném, hogy ez a kezdeményezés előfeltételezi a kedvező magyarországi változásokat, hiszen Szerbiában vajon mitől kerülhetne sor szemléletváltásra a magyarok soraiban.

Azt gondolom, hogy ebben a jelenlegi szűkös mozgástérben első lépésként afféle értelmiség-továbbképző fórumot kellene létrehozni. Olyan intézményt, amely új kristályosodási pont alapjául

szolgálja. Ennek az egyetlen intézménynek a létrehozásával és fenntartásával a vajdasági magyarság szellemi megújítása terén nagyobbat léphetnénk előre, mint a hat és fél párttal, a sok hányatott

sorsú társadalmi szervezettel és a temérdek költséges tanácskozással együttvéve.

Ada, 1997. november 7.

JEGYZETEK

¹Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ). Listavezető: Kasza József. Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége (VMDK). Listavezető: dr. Páll Sándor. Vajdasági Magyar Polgári Mozgalom (VMPM). Listavezető: Böröcz József. Vajdasági Magyar Demokrata Párt (VMDP). Listavezető: Ágoston András. Vajdasági Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom. (VMKDM) Listavezető: Papp Ferenc. Kereszténydemokrata Tömörülés (KDT). Listavezető: dr. Körmendi Ferenc. A hetedik magyar párt, a Magyarok hazájukért és Jugoszláviáért nem indult a választásokon, már hosszabb ideje nem ad életjelt magáról.

²Ezekben a változó időben talán nem érdektelen feljegyeznünk ezeknek a magyar polgártársaknak a nevét, annál is inkább, mivel ma ők példázzák a sikeres életvitelt. A jobbik közülük kettős állampolgársággal rendelkeznek, magyar útlevelel a zsebükben nyitva a nagyvilág előttük, jól menő kft.-jük van Szegeden, itt igazgatói tisztséget töltenek be, és választások alkalmával az országot romba döntő vezető szerb baloldali pártok színeiben tündökölnék. Ezekkel a leleményes emberekkel szemben állnak azok a mafla értelmiségiek, akik őszintén szívügyüknek érezték a kisebbségek helyzetét, szervezkedni kezdtek és szót mertek emelni magyarságukért. Ezek rendre állásukat veszítették, a nagy nyilvánosság előtt megtaposták őket, számkivetetté váltak itt is, odaát is, visszavonultak vagy kiszorultak a politikai életből.

SZSZP, JB, Új Demokrácia, Slobodan Milošević listavezető. Dr. Géza Bíró, dr. Karolj Kasas. Szabadkán: Szántó István, Vermes Mihály. Vajdasági Koalíció. Čanak, Veselinov listavezetők. Sebők Tibor, Körmöci Károly, Hódi Jenő, Szabadkán: Batai Zoltán, Gion Emil. Vajdasági Párt. Nagybecskereken: Nikola Tomašev listavezető. Péter László, Izele Károly. Szabadkán listavezető dr. Nikola Tomašev, Márton Mihály. Természeti Törvények Pártja. Listavezető Nagybecskereken Branko Vučnić. Viola József. Szabadkán: Branko Ćivić, Kovács Erzsébet, Szabó Sándor. A Vajdasági Agrárértelmségi Polgárok csoportja – Palatinus János. Listavezető. Palatinus János, Vajda Ernő. Emberi Jogi Mozgalom – listavezető Tomislav Krsmanović. Hajdú Erzsébet. Szabadkai Polgárok Szövetsége. Listavezető Mirko Bajić. Zombori Zoltán. Jugoszláv Kommunista Szövetség. Listavezető Olajos Nagy Miklós. Olajos Nagy Erzsébet. Szociáldemokrácia. Listavezető dr. Vuk Obradović. Sebők Zoltán. Blaško Gabrić – Polgárok Csoportja. Rózsa Béla. Észak-bácskai Polgárok Csoportja. Csőke Katica. Vajdasági Zöld Párt. Listavezető Đorđe Meynerić. dr. Cékus Géza, dr. Zolnai Albert, Vincer János, Vincer Roland.

³Magyar Szó, 1997. szeptember 24. M. T. Sajnálkozik a Szabadkai Polgárok Szövetsége.

⁴Mihály Kertes a vajdasági magyarokról. „Mi, vajdasági magyarok a legmagasabb európai mércével összehangban, jogegyenlőségben élünk. Egyenjogúak vagyunk a többségi szerb nemzettel, akárcsak a Vajdaságban élő többi 26 nemzet, mégpedig nemcsak az alkotmány szerint, hanem a valóságban is. ...Ez az, amiről Európa, de az egész világ is példát vehet.” „A nemzeti kisebbségek saját iskolahálózattal, művelődési intézményekkel, tájékoztatással... rendelkeznek. Elegendő, ha csak a magyarokat vesszük szemügyre” – nyilatkozta egyebek között Mihály Kertes, népképviselő, a Szövetségi Vámigazgatóság főnöke a Dnevni telegrafnak adott interjújában. Mihály Kertes nehezményezte interjújában, hogy a Magyar Szó rosszindulatúan azt híreszteli róla, hogy elárulta volna a magyarokat...

⁵Magyar Szó, 1997. szeptember 23. Fi. A szavazatok fele a VMSZ-é.

⁶Ebben a 45 százalékban benne vannak a szerbek is, akik mintegy 20 százalékát alkotják a lakosságnak, s akik a magyaroknál nagyobb érdeklődést mutattak a választások iránt.

⁷Ezt a gesztust a Vajdasági Koalíció semmivel sem viszonozta, mivel a szerb választópolgárok magyar jelöltekre egyetlen szerb párt óhajára sem szavaznak. Az ilyen alku tehát magyar és szerb pártok között mindig egyoldalú.

⁸Magyar Szó, 1997. szeptember 24. (NT Plus) Németország Szerbia nyugati szomszédja lesz.

⁹Magyar Szó, 1997. szeptember 24. (Beta) Mićunović Kellemetlen meglepetés a radikálisok sikere

¹⁰Magyar Szó, 1997. október 9. Polgárháborús veszély

¹¹Magyar Szó, 1997. szeptember 30. Radikális vész Vajdaságban. (M. Ramacs a Naša Borbában)

¹²Magyar Szó, 1997. szeptember 30. Radikális vész Vajdaságban. (M. Ramacs a Naša Borbában)

¹³Dobos László: Szemléletváltás. Irodalmi Szemle, 1997. 2.

¹⁴Magyar Szó, 1997. október 2. Az anyagiak árnyékában. A VMKDM Elnökségének értékelése a választásokról

¹⁵Magyar Szó, 1997. szeptember 27. Lajber György: Töprengünk

¹⁶Magyar Szó, 1997. szeptember 27. Fehér István: Találkozás

¹⁷Friedrich Anna: Kudarc. Magyar Szó, 1997. szeptember 28.

¹⁸A tavalyi novemberi szövetségi választásokon a VMSZ 81 310 szavazatot szerzett, az idén 50 960-at.

¹⁹Friedrich Anna: Kudarc. Magyar Szó, 1997. szeptember 28.

²⁰A szavazástól távolmaradók nagy száma miatt nem lát okot az aggodalomra a VMSZ sem. Az elnökség közleménye szerint a választásról távolmaradók nagy száma azt jelenti, hogy „más pártokkal szemben, amelyek a lehetséges maximum körül teljesítettek, nekünk (ti. a VMSZ-nek) tartalékaink is vannak.”

²¹A magyar önszerveződés martalócai, akik irigységtől és hatalomvágytól hajtva szétverték a „történelmi VMDK-t”, most azzal vigasztalódnak, hogy a nevükkel fémjelzett korcs utódpart az újvidéki választási körzetben ripityára verte a másik korcs utódpartot. Míg a VMDP 1717 szavazatot kapott, a VMKD mindössze 815-öt. Mi több az Ágoston-féle párt 2337 szavazatot szerezve Temerinben is „meggyőző fölényrel utasította maga mögé a Páll-féle másik magyar pártot.” Ez igen! Hogy ez a „győzelem” nullát nem jelent az eredményesség szempontjából? Mit sem számít. Az a fontos, hogy ki kit gyűr

maga alá. Ezek a „látványos eredmények”²¹, ez a „sikersorozat”²¹ mindennél beszédesebben jelzi, hogy a milyen eszelős észjárás áldozataivá váltak nálunk a kisebbségi politikusok.

²²Ilyen volt korábban a „Talpraálltunk, megmaradunk”. Újabban a „Magyarként itt maradni és megmaradni”.

²³A vajdasági magyarság túlnyomó többsége ma ezt teszi. A másik része megpróbál még inkább beintegrálódni a szerb társadalomba. A szerb pártok révén – keveseknek – sikerül gazdasági, hatalmi pozícióba kerülni, a magyarság többsége azonban magára marad tényleges érdekképviselő nélkül. A magyar nemzetiségű polgárok szerb politikai szintén való megjelenésének – és sikerének – a mértékében marginalizálódnak a magyar pártok, és csúsznak le, szegényednek el a vajdasági magyarsági széles rétegei.

